

ÍNDIX

Pròleg

Provoquem 9

I. Per què no estem entre els millors? 15

II. Per una política d'universitats 23

III. L'elecció de model 29

IV. Escapada a un campus nord-americà 35

IV. Missió de la universitat 49

VI. La governança, en discussió 57

VII. Diguem-li bon govern 67

VIII. Deure's a la societat 75

IX. Defensa de la dignitat institucional 83

X. El valor de la implicació 91

XI. Els estudis, finestres al món 99

XII. La recerca, línia de flotació 103

XIII. La universitat i l'ètica 111

XIV. Universitats de Catalunya 115

Bibliografia 125

PRÒLEG

PROVOQUEM

Als darrers anys la universitat catalana ha fet un avenç molt destacat. La seva modernització és un fet innegable. S'ha multiplicat el nombre d'alumnes, ampliat l'oferta de títols, consolidat l'activitat de la recerca, i millorat la internacionalització. Entre les primeres deu universitats espanyoles als rànquings mundials, n'hi ha quatre de catalanes.

Però l'educació superior, així com la innovació científica que l'ha d'acompanyar —eix del desenvolupament del nostre país—, encara tenen molt camí a fer. Dir, mentrestant, que «no estem tan malament», redueix les possibilitats de resoldre els problemes. Els quals hi són, també, a la universitat, centre neuràlgic de la preparació humana i professional dels ciutadans. En el camí, avui, cap al ple autogovern de Catalunya, el factor universitari ha de passar a un primer pla. Encara no hi és.

Ara, la universitat. Ara és l'hora de decidir sobre la universitat. Polítics i acadèmics han d'actuar en cooperació. S'hauria de posar fi a la barrera imaginària entre els centres universitaris i el govern del país, com si tinguessin interessos oposats. Aquest antagonisme ens fa perdre energies, diners i, sobretot, il·lusió. La comunitat universitària se sent tutelada i dependent, en els seus drets i interessos, de l'administració autonòmica i estatal.

I l'administració veu en la universitat un usuari queixós, bé que, a la fi, obedient. Però ara hauríem de ser provocatius.

La intel·ligència sempre és desafiant. I pensar la universitat és doblement desafiant. ¿És cert que està sobredimensionada i és tan immobiliària com se li retreu? Pensem-hi. Al segle XXI, una política universitària que no sigui intel·lectualment provocadora no pot ser interessant, ni potser viable. La universitat catalana necessita un revulsiu. No és bo continuar amb el model corporativista del segle passat, encara que agradi a l'esquerra conservadora. Ni conformar-se amb el model tecnocràtic d'universitat, encara que sigui el preferit de la dreta neoliberal. Hi ha un model d'universitat més proper a la nostra societat i durador. El del rigor i l'excel·lència; però al servei de la societat, i compromès amb ella. Ciència amb solidaritat.

La universitat té també el seu propi dret a decidir. Però cal que decidim amb els peus posats en la realitat social, amb un ideal de país i d'humanitat, i amb la mirada, com li escau a la universitat, vers el món del coneixement sense fronteres. Ara cal encetar un altre camí; el camí que ens permetrà retrobar aquell més gran, que semblava perdut. En aquest nou trajecte convindrà mirar més cap al Nord. Perquè no treu cap amidar-nos amb universitats que pertanyen a societats amb les quals no ens podem comparar. Hem de mirar cap a Europa.

La realitat actual no ens ofereix un escenari optimista del món acadèmic. A la universitat, la majoria dels actors callen. Altres, parlen baix i no els sentim. I uns altres, més audibles, semblen parlar, però amb discursos prefabricats: el de la retòrica neoliberal per la universitat tecnocràtica, i el de la demagògia populista per la universitat corporativista. Dues formes diferents d'un semblant *wishful thinking*, el pensament que confon el desig amb la realitat. Deia Ortega y Gasset, a *Misión de la Universidad*, que l'especialització és el problema de la universitat. Avui podríem dir que és

la idea mateixa d'universitat. Tecnocràcia o corporativisme, ¿és aquesta l'alternativa?

Mentrestant, la provisionalitat, el «qui dia passa any empeny», i el lamentable «o ho prens, o ho perds», han semblat molta desil·lusió personal i desafecció institucional en el conjunt de les universitats catalanes. Ja no hi ha esma per a fer aquells discursos que parlaven d'imminents «plans estratègics», noves «bases» o nous «horitzons». Grans estratègies, poques accions. Resultat: una universitat condescendent amb ella mateixa, en un entorn social i polític que la considera incapaç de canviar, i unes institucions de govern que no s'impliquen prou. Però és hora de posar fi a la petita política i passar a la política universitària en gran, amb iniciatives de futur i realment practicables. Una política basada en la visió de conjunt i en la mirada a mig i llarg termini; en el coneixement de la realitat i el tarannà del nostre país. Cal una fórmula universal per a una universitat nacional. Una fórmula que tingui en compte, sense miratges, el país des d'on es fa la universitat, encara que tot projecte d'aquesta hagi de ser internacional.

La universitat catalana ha de fer front a desafiaments econòmics, tecnològics i socials. Tot indica que l'estancament de l'economia i la deflació (i el dèficit, a més, a Espanya) han vingut per quedar-se durant un llarg temps. Mentre, i si ens comparem amb d'altres països d'Europa, els catalans fem curt, encara, en innovació i productivitat; en atracció d'estudiants i d'acadèmics estrangers; en doctorats de qualitat. I les vocacions per la ciència comencen a escassejar. El principal repte, però, són els obstacles que ens continuarem posant a nosaltres mateixos: la suspicàcia, el derrotisme, l'interès mesquí, que ni fa ni deixa fer. És molt preocupant la falta de confiança en la universitat. Som un país d'emprenedors, però també de rebentaires. La universitat ho pateix, vist el seu gran nombre de projectes i el nombre similar

de sorprenents aturades o enderrocs. Sovint, aquests, abans de posar la primera pedra. Comparat amb aquest crònic rebentisme, els altres desafiaments semblen d'escala menor. Per exemple, el repte de l'equitat en l'accés i permanència de l'alumnat, perquè quasi una tercera part d'estudiants no arriben a graduar-se. El repte de la necessària renovació i consolidació de les plantilles universitàries. La definició de la carrera acadèmica. La sincronització amb el sistema de graus europeu. L'estudi d'una nova manera de finançar la universitat.

Els reptes no s'aturen aquí. S'ha de trobar la fórmula més viable d'**autogovern dels centres**. L'**equilibri entre aquests i el conjunt**. El disseny d'un mapa universitari de Catalunya, o projecte equivalent. La projecció internacional. La crisi de les humanitats i la davallada de la vocació científica. El vincle adequat entre la universitat i el món econòmic. L'atracció, en fi, d'alumnat i personal estranger. I, sempre, mantenir viu en la societat l'interès per la universitat: la *seva* universitat. Aquest darrer és el repte més gran. Aquell que separa encara Catalunya d'altres països europeus amb més cultura universitària. Alguns d'aquests ja han fet reformes en el seu sistema d'educació superior: Alemanya, Àustria, Portugal... ¿I nosaltres? Si no avancem, retrocedim. Perquè mantenir-nos en la situació actual representa més despesa pública i oportunitats perdudes. Mentre d'altres ho estan fent millor.

Han passat uns anys des que, el 2011, el professor català Rolf Tarrach, rector de la Universitat de Luxemburg, va fer públic, junt amb experts internacionals, un informe sobre els canvis necessaris en la universitat espanyola: *Audacia para llegar lejos: universidades fuertes para la España del mañana*. Però les propostes no han quallat. Ha transcorregut el mateix temps des que la Generalitat de Catalunya publicà unes *Bases d'un nou model universitari català* (2011), però les actuacions previstes tampoc han fructificat, malgrat l'interès del món econòmic per canviar el tipus de govern

de la universitat i promoure una relació més fluida entre aquesta i les empreses. Si anem més enrere, la Llei Orgànica d'Universitats (2001) continua tenint grans dificultats d'aplicació, degut a la manca d'inversió en universitats i recerca, així com a la dependència de l'administració respecte dels cicles electorals. El pressupost en educació superior ha baixat, a Espanya a l'1,9% del PIB, molt per sota de la mitjana de la UE i de l'OCDE.

El mateix *Llibre Blanc de la Universitat de Catalunya* (2008), a càrrec de l'Associació Catalana d'Universitats Públiques, continua vigent com a programa general. Demana «complicitat i cooperació» al nostre sistema universitari. Bé que és un altre desig no realitzat; però no perquè hi hagi la voluntat contrària, sinó per una política universitària adaptativa i refractària a la visió global dels assumptes. I, el pitjor, per causa d'una societat a la qual tot això l'importa poc. Perquè es continua veient la universitat com una institució que «marxa sola», com tota la maquinària de l'Estat i l'administració, i que no pot fallar. A banda, «anar a la universitat» és entès com una estació de pas per a obtenir un títol i habilitar-se professionalment. Però, mentrestant, la universitat de Catalunya necessita un canvi d'angle de visió, si no un clar revulsiu. Si la universitat no canvia per ella mateixa, el mercat l'acabarà canviant.

Ara bé, el «café per tothom» no és traslladable al sistema universitari, que s'ha d'igualar per la llibertat i la iniciativa, i no per l'aplicació d'un mateix barem a tothom. Si es deixa que cada universitat guanyi per si mateixa, el conjunt hi guanyarà, també. Com a país que vol tenir un paper a Europa, a la universitat ens ho juguem tot. Cal passar d'una economia fonamentalment de serveis a una altra industrial, i d'una cultura que es mira massa el melic a una altra de volada internacional. Catalunya necessita indústria, matèria gris, valors humans. I la universitat hi ajuda, decisivament. Però cal que s'aposti per ella de debò, amb fets. Cal una política expansiva, ara inexistent, en educació superior.

Som en un nou cicle. El canvi de tendència és possible. En la política universitària no tot són diners, ni tot han de ser normes. La necessitat més gran és canviar de mentalitat i fer-nos responsables del nostre destí, també en el camp de la formació professional i de la ciència. Transformar la llibertat negativa —la llibertat «de»— en una llibertat positiva —llibertat «per a», en paraules d'Isaiah Berlin—, i aixecar el sostre de la política universitària.

Aquest text sobre la universitat catalana, i en defensa de la universitat pública, no és, com de seguida es veurà, un estudi acadèmic ni un informe. Però no és tampoc un manifest, ni una simple col·lecció d'opinions d'autors. Per a tots aquests formats es necessita la cooperació de diversos experts: acadèmics, assessors educatius, professionals diversos, responsables de l'administració.

Tenim a mans senzillament un assaig que tracta d'argumentar en favor de la universitat catalana i d'ordenar unes quantes idees generals sobre el seu futur, en un moment de crisi de significat de l'educació superior. Però en un moment, també, d'expectativa de canvis generals al país, els quals inclouen necessàriament la formació superior.

Universitari des fa més de quaranta anys, l'autor d'aquest breu assaig ha conegut la universitat del franquisme, la transició, l'autonomia i l'adaptació europea. Però ara la universitat, aquí i a tot Europa, està entrant en una altra etapa. Per això alertem a fer-ho amb els ulls oberts. Amb *coneixement*.